

ZA PROFESOREM JAROSLAVEM BAUEREM

Dne 4. ledna 1969 utrpěla filosofická fakulta University J. E. Purkyně velkou ztrátu. Toho dne ji totiž navždy opustil vynikající a v mezinárodních slavistických kruzích známý lingvista profesor Jaroslav Bauer.

Narodil se 5. 4. 1924 v Rovečném na Českomoravské vysočině. Studoval na reálném gymnasiu v Brně (1935—1943) a na brněnské filosofické fakultě v letech 1945—1949. Jeho učiteli byli vynikající profesori brněnské fakulty, a to Josef Kurz, Adolf Kellner, František Trávníček a Václav Machek. K nim se později osobním stykem přidružil i Bohuslav Havránek. Hned po doktorátu, kterého dosáhl u profesora Kurze a k němuž předložil rozsáhlou práci *Bezpośredňkový lokál ve staroslověnských evangeliích* (výťah vyšel ve Slavii 1950), zůstal Jaroslav Bauer na fakultě jako asistent, vědecký aspirant (1951—1954), odborný asistent, docent (1958—1965) a profesor (1965—1969). Už jako student a potom jako asistent a vědecký aspirant se cílevědomě připravoval na svou akademickou dráhu a získal si rozsáhlé teoretické i materiálové vědomosti pro svou vědeckou i učitelskou činnost. I když jeho první práce byla z oboru staroslověnské pádové syntaxe, nechtěl mladý badatel zůstat jen u tohoto poměrně úzkého, i když významného oboru, nýbrž se chtěl zaměřit na celou slovanskou syntax, a to jak na syntax souvětí a spolu s tím i na příslušné spojovací prostředky, tak i na strukturu jednoduché věty a na slovní spojení. Věnoval přitom pozornost i synchronnímu pohledu, i otázkám historického vývoje, skladbě české, i skladbě v ostatních slovanských jazycích.

K jeho první práci z pádové syntaxe se váže i další stať *Prostý lokál ve středobulharských památkách* (SPFFBU 1954) i článek *Problém klasifikace pádrů* (LF 1951).

Z Bauerovy účasti na dialektologických výzkumech a z jeho práce v dialektologických seminářích profesora Adolfa Kellnera vyplynul i jeho zájem o nářeční skladbu. Vznikl tak programový článek *Skladba v nářečních monografiích*, otištěný v posmrtném sborníku věnovaném Adolfu Kellnerovi (1954). K nářeční skladbě se Bauer ještě několikrát vrátil, a to v anketě Slavie o slovanském jazykovém atlase (1959), dále pak v konkrétní práci na slovanském jazykovém dotazníku i u příležitosti 1. syntaktické konference v Brně (Otázky slovanské syntaxe I, 1962).

Hlavní Bauerův zájem na počátku 50. let však byl zaměřen k historickému vývoji českého souvětí. Jako aspirant akademika Trávníčka vypracoval samostatně rozsáhlou monografii o vývoji souvětí v češtině a publikoval z ní nejen řadu článků a studií jako *Vývoj vylučovacího souvětí v češtině* (Slavia 1955), *Vývoj stupňovacího souvětí v češtině* (SPFFBU 1956), *K vývoji českého souvětí* (Slovo a slovesnost 1957), *Časové souvětí* (sb. Rodné zemi 1958) atd., nýbrž i rozsáhlou knižní publikaci *Vývoj českého souvětí* (1960). Tato naší lingvistickou veřejností dlouho očekávaná monografie je po Gebauerových a Trávníčkových pracích opravdu významným badatel-

ským mezníkem v historické syntaxi a zůstane na dlouhá léta i nepřekonaným východiskem pro další bádání v souvětňé syntaxi. Souběžně s ní vznikaly i některé práce srovnávacího charakteru, jako např. *Časové souvětí v ruštině a v češtině* (Sovětská jazykověda 1955), *Staroslověnské ašte* (spolu s M. Bauerovou, Slavia 1957), *Russkije sojuzy v sopostavlennii s češskimi* (SPFFBU 1957), *Kilka uwag do hasel spójnikowych w Słowniku staropolskim* (Język Polski 1958), *Slovanské spojky s bo* (Studie ze slovanské jazykovědy 1958) atd.

Na připomenutou monografii pak navazují další studie, které doplňují a dále rozvíjejí její základní teze. Jsou to zejména tyto práce: *K voprosu o vzniknovenii i razvitii tipov složnogo predloženiia* (Voprosy jazykoznanija 1962), *Spojky a příslovce* (SPFFBU 1962), *Relativa a spojky* (Slavica Pragensia IV 1962), *Spojky a částice* (SPBBFU 1964), *Podíl citoslovců na vzniku českých spojek* (SPFFBU 1963), *Souvětí s větami obsahovými* (SPFFBU 1965), *K otázce významů a funkcí spojek* (SPFFBU 1967). Jak je vidět, jde o celou sérii vzájemně spolu souvisících statí, v nichž se autor snaží ukázat zejména vznik spojovacích prostředků a dochází tu začasť k novým závěrům, odlišným od pojetí svých předchůdců.

S těmito základními články bohatě podloženými materiálem, je nutno spojit i zobečnující studie podávající syntetický obraz celého vývoje, jako např. *K vývoji základních typů věty v českém jazyce* (Slavia 1966), *Phénomènes centraux et périphériques dans l'évolution du système syntaxique de la langue tchèque* (TLP 2 1966).

Pro studenty pak napsal do vysokoškolských skript *Vývoj mluvnického systému českého jazyka* (SPN 1965, 1968), vydaných spolu s A. Lamprechtem a D. Šlosarem, stať o vývoji syntaktického systému. Tato stať vyjde v přepracované podobě i v připravované Československé vlastivědě.

Souběžně s historickým bádáním o českém jazyce vznikaly i práce týkající se synchronního popisu české skladby. Autor i v nich mohl prokázat svou rozsáhlou znalost historického vývoje češtiny i ostatních slovanských jazyků a využít těchto vědomostí spolu s kritickým rozbořem dosavadní odborné literatury k prohloubenému strukturnímu popisu novočeské skladby. Čerpal tu i ze svých zkušeností z vysokoškolské výuky syntaxe. Tak vznikala postupně vysokoškolská učebnice *Skladba spisovné češtiny*, kterou vytvořil společně s druhým významným syntaktikem brněnské školy Miroslavem Greplem (SPN 1954, 1965, 1967, 1968). Tato učebnice vyjde nyní knižně v redakci spoluautora M. Grepla.

Třebaže hlavní úsilí koncem padesátých a počátkem šedesátých let věnoval J. Bauer české syntaxi, nezůstaly opomenuty i jeho široké slavistické plány. Některé studie souvisící s historickým vývojem české skladby jsme již jmenovali. Tento široký materiálový základ spolu s hlubokým teoretickým zvládnutím dané problematiky mu pak umožnily se zamýšlet i nad složitými otázkami rekonstrukce praslavanské syntaxe, jak o tom svědčí článek *Problema rekonstrukcii praslavjanskogo složnogo predloženiia* (SPFFBU 1958), *Úkoly a metody rekonstrukce praslavanské syntaxe* (Čs. přednášky pro V. mezinár. sjezd slavistů v Sofii, 1963) i nad obecnými otázkami historickosrovnávacího studia syntaxe, srov. *Problematika historickosrovnávacího studia vývoje slovanské syntaxe* (Otázky slovanské syntaxe 1962), *Osnovnyje problemy sravnitel'no-istoričeskogo sintaksisa slavjanskich jazykov* (Voprosy jazykoznanija 1963). Ovšem i tu vznikaly materiálem bohatě podložené práce, srov. *Staroslověnské doňdeže, doňeliže* (spolu s M. Bauerovou, Slavia 1961), *K vývoji polských obsahových vět* (SPFFBU 1961), *Bespredložnyj lokativ v staroslavjanskom jazyke* (Issledovanija po sintaksisu staroslavjanskogo jazyka, Praha 1963), *K vývoji vzažných vět ve slovanských jazycích* (Slavica Slovaca 1967), *K specifickým rysům ve stavbě*

lužickosrbského souvětí (Beiträge zur sorbischen Sprachwissenschaft, Bautzen 1968) atd. Staroslověnštině a vlivu latiny a řečtiny na tento jazyk, jakož i vlivu staroslověnštiny na ruštinu jsou věnovány články *Staroslavjanskij jazyk i jazyk žitelej Velikoj Moravii* (sb. Magna Moravia 1965), *Vliv latiny a řečtiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků* (Čs. přednášky pro IV. mezinárodní sjezd slavistů v Moskvě 1968), *K povaze vlivu církevní slovanštiny na staroruskou syntax* (Bulletin Ústavu ruského jazyka a literatury 1966).

Ruštině věnoval Bauer i své práce zaměřené pedagogicky. Spolu s R. Mrázkem a St. Žažou vypracoval druhý díl *Příruční mluvnice ruštiny pro Čechy*, totiž *Skladbu* (Praha 1960, 1966) a spolu s O. Leškou, R. Mrázkem a J. Veselým se účastnil práce na *Školní mluvnici ruštiny* (Praha 1968).

Hlavní zájem profesora Bauera v poslední době však směřoval jinam. Snažil se postihnout základní typy slovanské věty, srov. *Strukturální typy slovanské věty a jejich vývoj* (Čsl. přednášky pro VI. mezinár. sjezd slavistů v Praze 1968), *Problematika vývoje základních typů věty v slovanských jazycích* (sb. Otázky slovanské syntaxe II 1968).

Této základní slovanské problematice byly věnovány i dvě brněnské syntaktické konference, jejichž iniciátorem i hlavním pořadatelem byl Jaroslav Bauer. Výsledky těchto konferencí byly publikovány ve dvou sbornících: *Otázky slovanské syntaxe* (1963) a *Otázky slovanské syntaxe II* (1968). Jaroslav Bauer se tu projevil jako uznávaná vedoucí osobnost brněnského syntaktického střediska. Měl před sebou ještě veliké vědecké plány. Chtěl postupně zpracovat historickosrovnávací syntax slovanských jazyků. Bohužel tato práce již nemohla být završena. Zůstalo tu však přesto úctyhodné vědecké dílo a tvůrčí prostředí, na jehož vytvoření se profesor Jaroslav Bauer významným způsobem podílel.

Jeho vědecká práce byla oceněna i tím, že byl členem mnoha vědeckých komisí našich i mezinárodních, že byl zván ke konzultacím o syntaktických jevech i v jiných slovanských zemích, že byl v redakci četných sborníků a časopisů, a v neposlední řadě pak byla jeho slavistická činnost oceněna i udělením bulharského řádu Cyrila a Metoděje.

Brněnská filosofická fakulta však v něm neztratila jenom vědce a schopného organizátora, jak o tom kromě organizace syntaktických konferencí a symposií svědčí i ten fakt, že po jedno funkční období zastával funkci proděkana fakulty. Byl i vynikajícím učitelem a dovedl své žáky strhnout k obdivuhodným pracovním výkonům jak svým odborným vedením, tak i svým vlastním příkladem. Je proto jeho odchod po fakultu ztrátou tím bolestnější.

Arnošt Lamprecht

